

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ

Κ. Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

Ὅσάκις ἀποπειρᾶται τις νὰ ἐξάσῃ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν ἐνὸς μεγάλου, αἰσθάνεται ὅ,τι ὁ διαλαμπόμενος ἀπὸ τὴν ἀνταύγειαν ἱεροῦ τινοσ φωτὸς καὶ ὁ κατακηλούμενος ἀπὸ τὴν ἀπήχησιν ἱερᾶσ τινοσ φωνῆσ. Νομίζει πρὸσ στιγμὴν ὅτι μεταβάλλεται εἰς μύστιην κάποιασ λατρείασ — τῆσ ὑπάτησ λατρείασ τοῦ Πνεύματοσ — καὶ τότε ὑψοῦται ὑπεράνω ἑαυτοῦ.

Αὐτὸ τὸ συναίσθημα μὲ κατέλαβεν, ὅταν, ἐκ καθήκοντοσ, ἀπεφάσισα νὰ προσαγορεύσω καὶ ἐγὼ τὸν Γεώργιον Χατζιδάκιν, τοῦ ὁποίου ἐφορτάζομεν σήμερον τὴν 80ῶν ἐπέτειον τῆσ ἡλικίασ του, κατὰ τὸ ἕτερον δηλ. τῶν μερῶν τοῦ διπλοῦ ἀνθρώπου, διότι ὁ νοῦσ δὲν ἔχει ἡλικίαν.

Ἐν τούτοισ δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν καὶ τὸ φαινόμενον, ὅτι ὁ Χατζιδάκισ, ἀφοῦ διὰ τῆσ δυνάμεωσ καὶ ἀντοχῆσ τῆσ διανοίασ του ἀνέδειξεν ἑαυτὸν ρικητὴν εἰς τοσοῦτοσ ἐπιστημονικοὺσ ἀγῶνασ, εἰς τὸ τέλος κατερίκησε καὶ τὸν χρόνον.

Διὰ τοῦτο ὁ σημερινὸσ ἐφοριασμὸσ εἶναι διττὸσ καὶ πλήρησ.

Ἡ μετὰ τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι γνωριμία μου συνδέεται μὲ τὴν δευτέραν 25ετιάν τῆσ ζωῆσ μου, καὶ ὠρισμένωσ μὲ τὸ ἔτοσ 1884.

Ἐκτοτε παρακολουθῶ τὴν ἐπιστημονικὴν του δρᾶσιν, ὅσον ἐννοεῖται εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθῆ κανεῖσ ἄνδρα προχωροῦντα τόσον δρομαίωσ, ἐργαζόμενον τόσον πολὺ, δημιουργοῦντα τόσα πολλὰ, ἀλλὰ καὶ τόσον σημαντικὰ, μετὰ κριτικῆσ βαθυνείασ, ἀλλὰ συγχρόνωσ καὶ μετὰ γενναιοῦτητοσ Κρητικῆσ.

Ὁ Γεώργιοσ Χατζιδάκισ δὲν ἐπεζήτησε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸσ, ἐν τούτοισ τὸν ἀνέδειξε τοιοῦτον ἢ ἐργασία του δὲν ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ ἄτομα· ἐν τούτοισ ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ γλώσσησ συρφετώδουσ, κτυπήσασ τὸν ἀνερματισμὸν διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ· ἀλλὰ δὲν ὑστέρησεν εἰς τὸ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ ἐπαινέσῃ μάλιστα, ἔργα δημιουργηθέντα ἐξ ἀγνῆσ πεποιθήσεωσ πρὸσ τὴν ἀντίθετον γλωσσικὴν θεωρίαν. Καὶ δὲν πταίει ὁ Χατζιδάκισ, ἂν τὸ βρυκολακιάσαν αἰωνόβιον γλωσσικὸν ζήτημα ἔφερεν ὡσ ἀποτέλεσμα τὸ νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κυρίωσ, πῶσ γράφει κανεῖσ ἓνα πρᾶγμα

καὶ ὄχι τί γράφει ὁ εὐλογημένος· κατὰ προφανῆ δηλαδὴ σύγχυσις τοῦ πρὸς δημιουργίαν ἑνὸς ἔργου ὕλικου καὶ τῆς πραγματικῆς του ἀξίας. Καὶ δὲν γνωρίζω μὰ τὴν ἀλήθειαν, τί θὰ ἐκέρδιζαν τὰ δύο ἀγάλματα, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, τὰ ὁποῖα ὑποδέχονται ἡμᾶς προσερχομένους εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, εἴαν ἦσαν χρυσελεφάντινα.

Ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὴν θρησκείαν μας, συμβαίνει ἐπίσης καὶ μὲ τὴν γλῶσσάν μας. Θρησκεία καὶ γλῶσσα συνεδέθησαν μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ μετὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ Γένους, συνυφάνθησαν μὲ τὴν ἐνότητα τῆς Φυλῆς ὡς παράλληλα σύνολα.

Τὴν σημασίαν τῆς γλώσσης ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀναγνώρισιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτὴν τῆς Φυλῆς τὴν κατεινόησεν ἀνέκαθεν ὁ Ἑλληνισμός, τὴν διέγνωσαν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ βάρβαροι διῶκται τῆς Φυλῆς, οὐδὲ δυνάμεθα ὅπωςδήποτε ν' ἀφήσωμεν ἀμνημόνευτον σχετικὴν περικοπὴν ὑπερόχου ἀνδρός, τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Πηγᾶ, ἔχουσαν οὕτω:

« Ἀφοῦ δὴ, τὰ πρῶτα κρατήσασα ἡ πάνδημος λύμη καὶ φθορά, τὰς μὲν
» βίβλους τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας κατακαῆναι προστάξασα
» καὶ ὑπερορίσασα τὴν Ἑλληνικὴν φωνήν. . . τριάκοντα χιλιάδες γλωσσῶν ἐν
» τῇ Αἰγύπτῳ ἀπετιμήθησαν, ἡμέρα μιᾶ, διὰ τὸ μόνον ἑλληνιστὶ λαλῆσαι».

Τοῦ Χατζιδάκι ἡ ἐργασία, ὡς γνωρίζομεν πάντες, δύναται νὰ διαιρεθῆ, εἰς ἱστορικὴν, συστηματικὴν, ἐρευνητικὴν, συλλεκτικὴν καὶ κριτικὴν.

Ἄλλὰ συνετέλεσεν ὁ Χατζιδάκις εἶπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐνθάρρουν καὶ περισυλλογὴν τῶν ποικίλων γλωσσικῶν ψηφίδων τῶν ἀνὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἐσκορπισμένων, αἵτινες προωρίσθησαν, ἵνα ἀποτελέσωσι τὴν περικαλῆ ψηφιδογραφικὴν ἀπεικόνισιν τῆς διανοητικῆς ἀντοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ δράματος.

Χάριν τοῦ ἔορτασμοῦ του θὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Χατζιδάκιν κάποτε τὰς ψηφίδας τοῦ γλωσσικοῦ Ἀθηναϊκοῦ ιδιώματος ἀπὸ τῶν μετακλασικῶν χρόνων μέχρι τοῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ἰδίωμα αὐτὸ μόνος ἐγὼ τὸ γνωρίζω διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι μόνος ἐγὼ ἐπέζησα τῶν τυχόν ἐνδιαφερομένων διὰ τὰ τοιαῦτα ζητήματα καὶ ἐκ τῶν πρὸς μητρὸς ἀκόμη παλαιῶν Ἀθηναίων.

Καὶ εἶναι αἱ ψηφιδές μου αὐταὶ ἀπομεινάρια καὶ θρούραλα κοινῶν λίθων, ἀλλὰ τὰς ἔχει ἐπιχρυσώσει τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων.

Οὐδὲν περὶ τῆς ἐργασίας μου ταύτης, τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς σημασίας της θὰ ἀναφέρω τώρα, φοβούμενος μήπως τύχω ἐπαίνου τινὸς ἀπὸ μέρους τοῦ ἐξυμνουμένου ὑφ' ἡμῶν σήμερον, καὶ ἐφαρμόσῃ οὕτως εἰς ἐμὲ τὸ Λατινικὸν ρητὸν «*laudari a laudato*».

Περατῶν τὰ ὀλίγα ταῦτα δὲν δύναμαι εἰ μὴ νὰ κηρύξω, ὡς ἄλλος Ἑράλδος τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ὅτι εἶναι ὄλβιος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις αὐτοῦψοῦται εἰς προσωπικότητα, ὁ δὲ ἀνδριάς αὐτοῦ ἐδράζεται ἐπὶ τῶν ἔργων του μὲ κρηπίδωμα ἀποτελούμενον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, τὸ θάρρος τῆς γνώμης, τὴν εὐθυκρυσίαν, τὴν ὀρθοέπειαν, τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν πολυμάθειαν.

Ἐν τούτοις εὐτυχεῖς εἴμεθα ὅπωςδὴποτε καὶ οἱ συνεορτάζοντες ἡμεῖς· διότι, ὅπως ἔγραψεν ὁ πάντοτε γνωρίζων τί ἔλεγε χρηστὸς καὶ μειριοπαθὴς τῆς πολιτικῆς διδάσκαλος «ἐνὸς ἀνδρὸς εὖ φρονήσαντος ἅπαντες ἂν ἀπολαύσειαν οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκείνου διανοίας».

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

ΥΠΟ Κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Δύσκολον μοῦ ἀνέθεσαν ἐντολὴν ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ Πανεπιστήμιον (τὰ ὅποια μετὰ τεσσάρων ἄλλων ξένων Ἀκαδημιῶν καὶ ἐνὸς ἄλλου ἡμετέρου Πανεπιστημίου τιμᾷ ὡς μέλος των ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις) νὰ χαρακτηρίσω τὸ ὑπερπεντηκονταετὲς ἐπιστημονικόν του ἔργον. Ἄλλ' ἐντὸς τῶν 12 λεπτῶν, ὅσα ἐπεμέτρησεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς, δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ ὁ κατάλογος νὰ ἀναγνωσθῇ τῶν συγγραφῶν του. Εὐτυχῶς τόσος ὄγκος ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μένει μόνον νὰ παραστήσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἀνυπολόγιστον αὐτοῦ ἀξίαν ἀπὸ γλωσσολογικῆς, φιλολογικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπόψεως ἀκόμη.

Ὁ πολὺς Ἀδαμάντιος Κοραῆς ὑπῆρξεν εἰς τῶν πρωιουργῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, διότι ἀφύπνισε τὴν Ἑλληνικὴν συνείδησιν τοῦ ὑποδούλου Ἑθνους· τὴν γνησιότητα τῆς καταγωγῆς μας ἐπεκύρωσε καὶ διὰ